

ПРОГИМНАЗИАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ В БУРГАС – 1914-1934 ГОДИНА

Маргарита Терзиева

JUNIOR HIGH SCHOOL EDUCATION IN BURGAS (1914-1934)

Margarita Terzieva
E-mail: mater@abv.bg

ABSTRACT

Junior high school education in Burgas developed and became firmly established between 1914 and 1934. This process is linked to a range of personalities who left their mark on the culture of this coastal town.

Key words: junior high school education

След Освобождението в Бургас има две български училища – мъжко и девическо. Първи прогимназиален клас в мъжкото училище е създаден през учебната 1880/81 година, а в девическото – през учебната 1882/1883 година. Повече от четвърт век прогимназиите са основата, върху която непълните гимназии растат и правят опити да се обособят в самостоятелни учебни заведения.

Акцентът върху хронологичния период 1914-1934 година има своето историческо основание поради следните причини:

а) 1914 година бележи първото официално отделяне на прогимназиалния от гимназиалния курс в Бургас;

б) 1934 година е период на недобре обмислено сливане на прогимназиални учебни заведения в морския град - само няколко месеца след това започва преразпределение на учениците от прогимназията по райони и пренасочването им в други училища, защото новопостроените основни бургаски училища разчитат на собствени прогимназиални курсове. В рамките на тези две десетилетия говорим за три подпериода:

1. От 1914 до 1920 г. – съществуване на една самостоятелна прогимназия.

От 1 януари 1914 година девическата гимназия и прогимназия се разделят и така започва да функционира първата самостоятелна прогимназия в града. Директор на учебното заведение е В. Ранков, а учители и лектори – Д. Качева, Р. Семерджиева, Ив. Димова, Й. Паскалева, Ст. Желева, Н. Матева, Ел. Ковачева, М. Илиева, Г. Кирев, А. Стефанова, Д. Кугийски, П. Манчев, Н. Каменска, Р. Велчева, Ел. Стойнова, Ст. Въжарова, Г. Минев, К. Янкова, Г. Димитров, А. Караджова.

Повечето от тях имат дългогодишен стаж в девическото училище: Е. Стойнова и Й. Паскалева са назначени там през 1904, В. Ранков – от 1907, Д. Кугийски – от 1908, Д. Качева – от 1909, П. Манчев, К. Янкова, М. Желев и Ст. Желева – от 1910 година. Учебните предмети, предвидени за изучаване в трите прогимназиални класа, са: български език, история, аритметика, геометрия, краснопис, география, френски език, естествена история, рисуване, пеене, гимнастика, закон божи. Впоследствие в рамките на българския език се изучава църковнославянско четене.

До 1919 година директори на девическата прогимназия са Иван Благов (уч. 1915/16 г.), Райна Семерджиева (1916) и Минчо Василев (1916-1920). В състава на педагогическата колегия се появяват нови имена: М. Тутманникова, М. Ганева, Тенева, М. Антонова, А. Славова, Р. Кугийска.

2. 1920-1924 г. – поява на смесени прогимназии.

На 31 октомври 1919 година девическата прогимназия е обявена за Бургаска смесена прогимназия. През 1920/21 г. мъжката гимназия също се разделя с прогимназиалния си курс и това води до именуване на двете смесени прогимназии през 1922 г. – Първа прогимназия “Христо Ботев” и Втора прогимназия “Иван Вазов”. Промените в националното образование, следствие от “закона Омарчевски”, намират следното отражение в прогимназиалното образователно дело в града:

а) след като прогимназиалното образование вече влиза в задължителния курс на обучение от 7 до 14 – годишна възраст (по “закона Мушанов” задължително е само първоначалното образование), възниква необходимостта

от разширяване на училищния и сградния фонд, който в началото е непригоден да поеме желаещите да се обучават ученици от Бургас и близките селища;

б) нуждата от кадри налага доказали качествата си първоначални учители с 5-годишен стаж да започнат работа като прогимназиални след допълнителни педагогически курсове. Така прогимназиалното черпи ресурси и кадри от първоначалното образование.

3. 1924-1934 г. – десетилетие на съществени промени в просветното законодателство и отражението им в бургаските прогимназии.

Правителството на Ал. Цанков, дошло на власт след преврат през 1923 г., запазва задължителното обучение до 14-годишна възраст, но отменя някои членове от действащия Закон за народната просвета и разрешава уволнение на учители по политически причини. Изборът на директор на учебно заведение (в т.ч. и на прогимназия) вече е дело на учителския съвет при съответното училище.

Протоколните книги от този период съдържат подробно описание на избора на директор: “Днес, 24 септември 1927 г., 5 часа следобед, учителският съвет при Първа бургаска прогимназия има заседание под председателството на г-н Директора и в присъствието на учителите: Антонова, Василев, Грозданова, Димитров, Звънчарова, Калфов, Карагитлиева, Кирев, Костов, Кугийска, Милев, Недева, Попов, Станчева, Слънчева, Софтова, Юлиява и Чиликов с дневен ред: избиране директор на прогимназията”. Изборът се състои в тайно гласуване. Избира се тричленно бюро. Директорът раздава празни пликосе на присъстващите и обявява почивка, по време на която тече гласуването. То става чрез поименно приемане на пликосете и преброяване на гласовете. Резултатът е следният: Атанас Калфов получава 11 гласа, а Георги П. Николов – 7 гласа. Протоколът се разписва от всички присъстващи.

През този хронологичен период Първа прогимназия се помещава в сградата на старата народна банка на улица “Лермонтов”, а част от учебните занятия се водят в първоначалното училище “П. Р. Славейков”. Втора смесена прогимназия “Иван Вазов” отначало е в сградата на бившето архиерейско наместничество, а около 1929 г. се премества в съборената сграда пред хотел “България” и пребиваването ѝ там е до 1934 г.] Неин директор през

учебната 1923/24 г. е Иван Нейков, а през 1926/27 г. – Георги Попов. Учители са: М. Кантарджиева – бълг. език, Т. Михова – история, И. Сюлемезов – физика, Я. Екзархова – бълг. език, Апостолов, Масларова, Шопова, Табаков, Д. Райнов, Ст. Парцалева и др. Възникналата междуременно Трета смесена прогимназия с директор Георги Попдобрев и още двама преподаватели се помещава в едно от крилата на Механотехническото училище.

Известна положителна промяна донася приетият на 26 юли 1924 г. Закон за кооперативен строеж на основни народни училища. Чрез него се осигуряват средства за строеж на училищни сгради, за да се отговори на нарастания брой на учениците, подлежащи на обучение. В Бургас в рамките на едно десетилетие започват строежите на няколко училища – “Братя Миладинови” (учебните занятия започват през януари 1925 година само с отделения от първоначалното училище), Механотехническо училище (в него се помещава и Трета прогимназия), “Любен Каравелов” (за начален курс и прогимназия), “Св. Св. Кирил и Методий” (предвидено в началото само за прогимназия).

Приключването на първия етап от строителството на последното цитирано училище е сигнал за промени в структурата на прогимназиите. На 17 януари 1934 година двете народни прогимназии се сливат в народна прогимназия “Св. св. Кирил и Методий”. На 9 март 1934 година за директор на новата прогимназия е избран Коста Чиликов. Така в края на визирания от нас период морският град за първи път разполага с държавна сграда за прогимназия, но общинското ръководство допуска грешка, правейки опити да съсредоточи там целия образователен ресурс от прогимназиални учители, като спира естествения растеж и стремеж към собствени прогимназии на училищата “Братя Миладинови”, “Любен Каравелов”, “Цар Борис” и училището в кв. “Пясъците”. Само след година тези училища получават възможността за обособяване на първоначалните отделения от прогимназиалните класове и веднага се възползват от него. Най-късно сформира пълен прогимназиален курс училище “Христо Ботев” в квартал “Пясъците” – това става през учебната 1938/39 година.

4. Учители в бургаските прогимназии

За разлика от колегите си в гимназията, които задължително трябва да имат висше образование, прогимназиалните учители оби-

кновено са завършили учителски институт, а по-старото поколение, заварено при промените, има само средно образование в педагогическо училище. В началото на изследвания от нас период учителите от девическата прогимназия, които имат завършено или непълно висше образование, преподават и в гимназиалните класове – Димитър Кугийски (психология, логика и етика, география, химия, естествена история) Петко Манчев (рисуване), М. Желев (естествена история, хигиена), Дона Качева (математика), Калиопа Янкова (ръкоделие), Генчо Кирев (музика).

През 1934 година в новосформираната прогимназия “Св. Св. Кирил и Методий” висше образование имат завършилите следните университети и академии: Софийски университет – Донка Моллова, Борис Пенков, Надежда Барова; Художествена академия – Петко Задгорски, Радка Костова (Владева); Музикална академия – Димитър Караджов, Лазар Върбанов. Останалите педагози са завършили учителски институти, държавни курсове по телесно възпитание и ръкоделие, духовна семинария.

Друг съществен момент е желанието за установяване, за педагогическо израстване и признание от страна на колегията. Изследването разкри редица примери за всеотдайна работа в просветното дело от страна на прогимназиални учители. С дълъг педагогически стаж в бургаските училища са учители като: Димитър Кугийски – преподавател в прогимназиите, гимназиите, училищен инспектор от 1908 до средата на 20-те години; Генчо Кирев – учител от 1910 до 1930 година; Йордана Паскалева – учител от 1904 до 1925 година, като две години е и директор. Конкретизирайки проучването си само върху учителите, които са достигнали своята професионална зрелост и са постигнали цялостна реализация през периода 1914-1934 година, следва да откروим някои от тях в две групи:

4.1. Учители с принос за развитието на просветно дело в Бургас.

Атанас Калфов (1875 -) е роден в Лозенград. Завършва Солунската гимназия. Работи като учител в Лозенград, Малко Търново и Свиленград. Изпълнява длъжността екзархийски училищен инспектор в Гюмюрджийски окръг. От 1921 г. е учител в Първа прогимназия в Бургас. Той е директор на прогимназията от 1927 до 1934 г.

Георги Попдобрев (1881-1949) е роден в Лозенград. Завършва Одринската педагоги-

ческа гимназия. Учителства в Лозенград и Малко Търново. Работи като училищен инспектор в родния си край. През 1927 г. е директор на Трета прогимназия в Бургас, после е учител в Първа прогимназия в морския град, където се пенсионира през 1929 г. Основава първото вечерно училище, където повече от десетилетие изключени ученици от бургаските гимназии и работници завършват средното си образование.

4.2. Учители, допринесли за обогатяването на културния живот на града.

Генчо Кирев (1876 -) е роден в гр. Казанлък. Завършва консерватория в Италия със специалност пиано. Работи като учител в Бургас през второто и третото десетилетие на миналия век. Дава частни уроци по пиано и цигулка. Участва активно в музикалния живот на града.

Коста Екзархов (1886-1956) е роден в Тулча. Той е дългогодишен прогимназиален учител в училищата “Любен Каравелов” и “Цар Борис”. Има съществен принос за развитието на библиотечното дело в Бургас.

Като прогимназиални учители в този период започват своя път художникът Петко Задгорски, музикалният деец Димитър Караджов, успешно изявяващата се в областта на музикалната самодейност Надежда Барова.

Учителите от прогимназиите на съвместни заседания уеднаквяват изискванията си за оценяване и правят общ избор на учебници за съответните класове. Заедно с гимназиалните учители те организират комисии за проверка на съдържанието на театрални постановки и филмови прожекции, за да обявят кои от тях са подходящи за техните възпитаници. При категорична забрана за посещения дежурни педагози от различни учебни заведения следят учащите се да не влизат в кинозалоните и в сградата на театъра.

На учителските съвети, които се провеждат редовно и решенията им намират отражение в протоколните книги на прогимназиите, се разглеждат редица проблеми от образователен, стопански и злободневен характер:

- допускане на ученици до поправителни изпити;

- прехвърляне на ученици от частни училища в държавни чрез полагане на приравнителни изпити – в Бургас през този период има руско първоначално, германско основно, френско католическо основно и непълно средно италианско училище; арменската и еврейската общности в града също имат свои

училища, но те са подчинени на изискванията на националната образователна система, докато частните чужди училища правят това с явна неохота и постепенно;

- разглеждане успеха и поведението на учениците след приключване на даден учебен срок;

- определяне вида на наказанията за провинения, свързани с неспазване правилника за вътрешния ред и предизвикателното поведение на учениците на обществени места;

- организиране на спортни, художествени и културни прояви;

- събиране на средства за закупуване на училищен инвентар и за оказване помощ на бедни ученици;

- запознаване с разпоредби на просветното министерство и т.н.

Сред провиненията на учениците от прогимназията има такива, които днес могат да звучат странно, но през първата половина на миналия век към организаторите и извършителите им е прилагана цялата строгост на правилника за вътрешния ред и поведение на обществени места:

- за “съзнателно участие в неморални и безнравствени простъпки” – изключване и преместване в друга прогимназия;

- за кореспонденция с неприлично съдържание – строго мъмрене;

- за “събличане и опипване” – изключване за една година;

- за танц на учителската вечеринка, след като ученичката е поканена да напусне залата – строго мъмрене;

- за подправяне подписа на родителя – мъмрене и т.н.

Регионалното проучване на визираната проблематика доведе до следните изводи:

Периодът 1914-1934 година е свързан с укрепване и развитие на прогимназиалното образование в Бургас - тази образователна степен вече е приоритет не само от гледна точка на държавните изисквания за задължително прогимназиално образование, но и на обществените потребности на града, и на индивидуалните потребности на отделните личности.

Сред учителските колегии в бургаските прогимназии се откриват имената на видни общественици и културни дейци, допринесли за превръщането на морския град във важен просветен и културен център.

ЛИТЕРАТУРА

1. Белдедов, Е. Развитие на основното образование. – Българската просвета някога и сега. С., 1939.
2. ОДА – Бургас, ф.244.
3. ОДА – Бургас, ф. 302 к., оп.1, а.е.1.
4. Терзиева, М. Прогимназиални учители в Бургас през 1935-1942 г. – Хуманитарни науки, Бургас, 2006, с. 160-169.
5. Христов, Ат. Бургас (юбилейна книга). Б., 1940.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Правилник за реда и дисциплината на учениците в Първа прогимназия “Христо Ботев” – Бургас

1. Всеки ученик е длъжен да бъде в училище четвърт час преди да почнат уроците.

2. Преди да удари звънецът за първия час, учениците при хубаво време прекарват в двора, а при лошо – в стаите, и се занимават с уроците си.

3. Забранява се на учениците да тичат, да скачат, да викат, да свирят, да се борят в стаите и коридорите. В двора могат да се разхождат и играят, без да се боричкат или закачат.

4. Когато се качват или слизат по стълбите, както и когато влизат или излизат из стаите, учениците са длъжни да се изчакват, да не се надпреварват или блъскат и да се движат винаги вдясно.

5. Когато влизат в училищното помещение, учениците трябва да свалят шапките или баетките си и ги поставят на определените места, откъдето ги вземат само след последния час, когато си тръгват за дома. През всичкото време в училищното помещение и на двора учениците и ученичките са без шапки.

6. Забранява се на учениците да стоят на улицата пред училищната врата или да излизат от училищния двор без разрешение.

7. След първия звънец всеки ученик, където и да се намира, трябва веднага тихо и мирно да се отправи към чина си. Вторият звънец трябва да свари всекиго на мястото му.

8. Когато учителят влезе, трябва да намери дъската чиста, тебешира и гъбата на мястото им и отсъстващите ученици отбелязани. За да бъдат извинени отсъствията, трябва в тридневен срок да се съобщят причините на класния наставник.

9. Учениците са длъжни винаги да са добре умити, с изрязвани нокти, с кърпички, остригани и чисто облечени.

10. Когато звънецът удари за излизане от час, учениците са длъжни да си останат мирни и спокойни, докато учителят ги освободи да излязат от стаята.

11. Учениците трябва да пазят чистота, да плюят само в плювалниците или кърпите си, да не дращят по стените и да пазят покъщнината и пособията.

12. Всеки ученик е длъжен да носи ученическа фуражка с герб и номер на прогимназията, а ученичките – баретки с надпис и номер. Последните са длъжни да се обличат скромно и по възможност формено, без къси рокли и чорапи.

13. Като напуснат училищната сграда, учениците трябва мирно и тихо да се отправят към домовете си, без да се разтакават, да викат, да тичат или се закачат по улиците.

14. Когато учениците се водят на кино, театър, забава, разходка или на някое тържество или молебен, те са длъжни да пазят най-строг ред и дисциплина.

15. Където и да се намират учениците, вътре или вън от училището, трябва да се държат прилично. Забранява им се да яздят колело в града или да ритат топка без разрешение.

16. Който наруши или не изпълни някое постановление на този правилник, се наказва най-строго.

Настоящият правилник е приет от учителския съвет в заседанието му на 18 септември 1931 година.

Директор:

/п/Ат. Калфов

Секретар:

/п/Т. Нейков

Представена за печат на 01.10.2007 г.